

درس خارج فقه مضرت آیت الله مسینی بوشهری (دامت برکاته)

موضوع کلی: فصل فی غسل الجنابة

تاریخ: ۲۲ دی ۱۳۹۹

موضوع جزئی: حکم جنب کردن خود در وقت، با فرض عدم تمکن از غسل

مصادف با: ۲۷ جمادی الاول ۱۴۴۲

سال تحصیلی: ۱۴۰۰-۱۳۹۹

جلسه: ۵۹

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

مسأله ۶۴۸: «يجوز للشخص إجناب نفسه و لو لم يقدر على الغسل و كان بعد دخول الوقت. نعم، إذا لم يتمكن من التيمم أيضاً لا يجوز ذلك و أمّا في الوضوء فلا يجوز لمن كان متوضّئاً و لم يتمكن من الوضوء لو أحدث أن يبطل وضوءه إذا كان بعد دخول الوقت، ففرق في ذلك بين الجنابة و الحدث الأصغر و الفارق النص»^۱.

به نظر مرحوم سید (ره)، جایز است که شخص خودش را جنب کند، هر چند که وقت داخل شده باشد و برای او مقدور نباشد که غسل کند. بله، اگر شخص قدرت بر تیمم نیز نداشته باشد، جایز نیست که خود را جنب کند. اما در وضو، کسی که وضو دارد و تمکن از وضو گرفتن مجدد ندارد، جایز نیست که بعد از دخول وقت خود را محدث کند و وضویش را باطل کند، پس بین جنابت و حدث اصغر فرق است و فارق این دو نص است.

مسأله مذکور، دو فرع دارد؛

فرع اول، جایز است که شخص خودش را جنب کند، هر چند که وقت داخل شده باشد و برای او مقدور نباشد که غسل کند. بله، اگر شخص قدرت بر تیمم نیز نداشته باشد، جایز نیست که خود را جنب کند.

قاعده اقتضا می کند که در فرض مذکور، جنب کردن خود با اختیار جایز نیست چون تیمم، وظیفه شخص عاجز است که نتواند غسل کند، ولی در فرض مذکور، شخص بعد از دخول وقت، تمکن از خواندن نماز با طهارت را دارد و اگر خود را جنب نکند، می تواند وضو بگیرد و نمازش را با طهارت بخواند و لذا جایز نیست که چنین شخصی بعد از دخول وقت خود را جنب کند و نمازش را با تیمم بخواند چون تیمم این فرض را شامل نمی شود و مشروع نیست که آن شخص خود را با اختیار و در داخل وقت جنب کند و بعد نمازش را با تیمم بخواند بنابراین لازمه اینکه شخص خودش را جنب کند، تفویت واجب از روی اختیار است، یعنی واجب بوده است که نماز را با طهارت بخواند ولی او خودش را جنب کرده است و چون نمی تواند غسل کند باعث می شود که واجب (نماز) از او فوت شود و تفویت واجب جایز نیست، در نتیجه جایز نیست که شخصی که تمکن از غسل ندارد، در وقت خودش را جنب کند. کلام خود مرحوم سید (ره) در جای دیگر نیز می تواند مؤید قاعده مذکور، مبنی بر عدم جواز إجناب باشد. ایشان در جای دیگر فرموده است که اگر کسی وضو داشته باشد و تمکن از وضو گرفتن دوباره نداشته باشد، جایز نیست که بعد از وقت وضوی خود را باطل کند، همچنین، اگر وقت داخل شده باشد و آب دیگری برای وضو گرفتن نداشته باشد، حق ندارد که آبی را که در اختیار دارد بریزد، است.

لکن مرحوم سید (ره) در مسأله مورد بحث (مسأله ۶۴۸) فرموده است که جایز است که شخص خودش را جنب کند، هرچند که وقت داخل شده باشد و برای او مقدور نباشد که غسل کند.

به مرحوم سید (ره)، عرض می‌شود که این سخن شما با کلامتان که فرموده‌اید که اگر کسی وضو داشته باشد و تمکن از وضو گرفتن دوباره نداشته باشد، جایز نیست که بعد از وقت وضوی خود را باطل کند، همچنین، اگر وقت داخل شده باشد و آب دیگری برای وضو گرفتن نداشته باشد، حق ندارد که آبی را که در اختیار دارد بریزد، منافات دارد. پس قاعده اقتضا می‌کند که در فرض مذکور، جایز نیست که شخص خودش را جنب کند، مگر اینکه دلیلی بر جواز إجناب در فرض مذکور، پیدا شود که در این صورت دلیل، حاکم بر قاعده می‌شود و بر اساس دلیل عمل می‌شود. تنها دلیلی که در این رابطه قائم شده است، روایت اسحاق بن عمار است که به موردی مربوط می‌شود که شخص بخواهد با همسرش هم‌بستر شود و سایر اسباب جنابت (، مثل جماع با اجنبی، استمناء و...) را شامل نمی‌شود؛

عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ الرَّجُلِ يَكُونُ مَعَهُ أَهْلُهُ فِي سَفَرٍ لَا يَجِدُ الْمَاءَ يَأْتِي أَهْلَهُ؛ قَالَ: «مَا أَحَبُّ أَنْ يَفْعَلَ إِلَّا أَنْ يَخَافَ عَلَى نَفْسِهِ» قُلْتُ: فَيَطْلُبُ بِذَلِكَ اللَّذَّةَ أَوْ يَكُونُ شَبَقًا إِلَى النِّسَاءِ، فَقَالَ: «إِنَّ الشَّبَقَ يَخَافُ عَلَى نَفْسِهِ» قَالَ: قُلْتُ: طَلَبَ بِذَلِكَ اللَّذَّةَ، قَالَ: «هُوَ حَلَالٌ»^۱.

گفته شده است که این روایت بر جواز هم‌بستر شدن با همسر در سفر دلالت دارد، هرچند که شخص تمکن از غسل نداشته باشد. تسری از مورد روایت [که هم‌بستر شدن با همسر است] به سایر موارد صحیح نیست چون نص مذکور در مورد خاص وارد شده است. پس اگر شخص بداند که اگر بخوابد محتلم خواهد شد و تمکن از غسل ندارد، در این صورت حق ندارد که بخوابد، مگر اینکه ترک خواب برای او ضرر داشته باشد.

البته دو نکته در این روایت قابل توجه است؛

نکته اول، اینکه سفر [که در این روایت آمده است]، موضوعیت ندارد و تقیید موضوع، به سفر به این خاطر است که سابقاً غالباً این‌گونه بوده است که انسان در سفر به آب دسترسی نداشته است و تمکن از غسل پیدا نمی‌کرده است لذا هم‌بستر شدن با همسر در غیر سفر نیز مشکلی ندارد، پس قید سفر که در روایت آمده است، یک امر غالبی است و این‌گونه نیست که گفته شود که قید سفر، موضوعیت دارد و در نتیجه اگر شخص در سفر نباشد و بداند که متمکن از غسل نخواهد بود، جایز نیست که با همسرش هم‌بستر شود.

نکته دوم، این است که همسر بودن در حکم مذکور در روایت، موضوعیت ندارد لذا اگر انسان با مملوکه خود، یعنی کنیز خود هم‌بستر شود و تمکن از غسل نداشته باشد، نیز مشکلی ندارد.

نتیجه اینکه جنب کردن خود به صورت اختیاری و بعد از دخول وقت جایز نیست، مگر در رابطه با همسر و مملوکه که نص به آن اشاره کرده است.

۱. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ۲۰، کتاب النکاح، ابواب مقدمات النکاح و آداب، باب ۵۰، ص ۱۰۹، ح ۱.

از آنچه گفته شد، حکم مسأله قبلی (حبس مَنی) نیز روشن می‌شود زیرا ترک حبس مَنی بعد از دخول وقت به صورت اختیار، موجب تفویت واجب می‌شود و تفویت واجب حرام است، پس شخص باید مَنی خود را حبس کند تا نمازش فوت نشود، مگر اینکه حبس مَنی برای او ضرر داشته باشد که در این صورت، حبس مَنی جایز نیست.

مرحوم سید (ره) در ادامه فرموده است که اگر شخص قدرت بر تیمّم نیز نداشته باشد، جایز نیست که خود را جنب کند. دلیل حکم مذکور، مبنی بر عدم جواز إجناب در فرض عدم قدرت بر تیمّم این است که إجناب، موجب تفویت واجب می‌شود چون اگر مبنا این باشد که نماز کسی که فاقد طهورین (طهارت مائیه و طهارت ترابیه) است، صحیح نیست، در این فرض که تیمّم نیز ممکن نیست شخص فاقد طهارت است لذا اگر نماز بخواند، نمازش صحیح نیست، در نتیجه جنب کردن خود با اختیار باعث تفویت واجب می‌شود و تفویت واجب جایز نیست، پس إجناب خود، جایز نیست.

اما اگر مبنا این باشد که نماز کسی که فاقد طهورین است، صحیح است [، یعنی نماز به هیچ وجه نباید ترک شود و حتی اگر شخص طهارت نداشته باشد باید نمازش را بخواند]، عرض می‌شود که إجناب خود، موجب تفویت وظیفه اختیاری و اضطراری است، یعنی شخص با إجناب خود از روی اختیار، موجب تفویت وظیفه اختیاری و اضطراری اش می‌شود و فرض این است که نص این مورد را شامل نمی‌شود، پس إجناب خود، جایز نیست.

«الحمد لله رب العالمین»